

Cattle Breeding In The Province Of Kastamonu Status, Problems And Proposed Solutions

Naci TÜZEMEN

Kastamonu Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Genetik ve Biyomühendislik Bölümü, Kastamonu / TÜRKİYE,

ARTICLE INFO

*Received: December 9, 2015
Reviewed: December 20, 2015
Accepted: December 22, 2015*

Keywords:

Kastamonu
Cattle Breeding,
Dairy Cattle,
Organizasyon,
Meat and Dairy Production

ABSTRACT

Although today's world of information and communication age together, could solve the problems in the real sense of hunger. Adequate nutrition is not the only measure of people's daily energy and protein consumption. In this study of Kastamonu cattle breeding status, problems and solutions are discussed. Kastamonu cattle breeders, there is a need for information and support at all stages of animal production. Kastamonu and region of only 2.28% by the cattle breeders' i lineage is entered in the register. Cattle breeders, technical and health care services can not get enough. Meat and dairy products to be processed and delivered to the appropriate packaging of many consumers and the creation of a good marketing strategy is another major problem. To solve the problem must be installed in Kastamonu animal breeding and growing production centers. Cattle breeders enter an organization such as associations or cooperatives should be encouraged more strongly.

Corresponding Author: *E-mail:
nacituzemen@kastamonu.edu.tr

Kastamonu İlinde Sığır Yetiştiriciliğinin Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

Kastamonu,
Büyükbaş Hayvan Islahı,
Süt Sığırtı,
Organizasyon,
Et ve Süt Üretimi

Günümüz dünyası bilgi ve iletişim çağı olmakla beraber, açlığa gerçek manada çare üretmemiştir. İnsanların yeterli beslenmesinin tek ölçüsü günlük enerji ve protein tüketimi değildir. Bu çalışma'da Kastamonu sığır yetiştiriciliğinin durumu, sorunları ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Kastamonu sığır yetiştiricilerinin, hayvansal üretimin her aşamasında bilgi ve desteğe ihtiyacı bulunmaktadır. Kastamonu ve yöresinde sığır yetiştiricilerinin yalnızca % 2.28 'i soy kütüğüne kayıtlıdır. Sığır yetiştiricileri, teknik ve sağlık hizmetlerini yeterince alamamaktadır. Et ve sütün birçok ürüne işlenmesi ve uygun ambalajla tüketiciye ulaştırılması ve iyi bir pazarlama stratejisinin oluşturulması bir diğer önemli problemdir. Problemlerin çözümü için, Kastamonu'ya damızlık ve besilik hayvan üretim merkezlerinin kurulmalıdır. Sığır yetiştiricilerinin, birlik veya kooperatif gibi bir organizasyona girmeleri daha güçlü bir şekilde desteklenmelidir.

1. Giriş

Kastamonu ilinde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği denildiğinde ilk akla gelen ve dikkate alınması gereken en önemli tür sığırlardır. Öncelikle Kastamonu ili sığırcılığının mevcut durumunu analiz edebilmek için Dünya ve Türkiye'deki sığır yetiştiriciliğine kısaca bakmak gerekir.

Günümüz dünyası bilgi ve iletişim çağı olmakla beraber, açlığa gerçek manada çare üretememiştir. Ancak açlıkla ilgili istatistiklerin toplanması ve duyurulmasını kolaylaştırmıştır. FAO istatistiklerine göre 2009 yılında Dünya'da aç insanların sayısı bir milyarı geçmiştir. Bu rakam, Türkiye nüfusunun 15 katı veya ABD, AB, Rusya Federasyonu ve Türkiye nüfusları toplamı kadar insan demektir.

İnsanların yeterli beslenmesinin tek ölçüsü günlük enerji ve protein tüketimi değildir. Özellikle beslenme kalitesi bakımından bunların hangi besin kaynaklarından sağlandığı da önem taşımaktadır. Türkiye'de kişi başına günlük protein tüketimi 96 gram kadardır. Bu değer kişi başına protein tüketimi bakımından Türkiye'yi dünya ülkeleri arasında 33. sıraya taşımaktadır. Fakat hayvansal besinlerden sağlanan protein esas alındığında yaklaşık 26 gram tüketim değerleriyle Türkiye 176 ülke içerisinde 135. sıraya gerilemektedir. Dünya sıralamasındaki bu yer Türkiye'nin hayvansal protein üretimindeki yetersizliğini ve beslenme kalitesine ilişkin sorunu en kısa yoldan anlatmaktadır.

Türkiye'de hayvansal protein üretimine katkıda bulunan en önemli ürünler süt, et ve yumurtadır. Kişi başına 26 gram kadar olan hayvansal protein üretiminin % 35'i (9,1g) etten, % 51'si (13,2 g) süttten, ve % 14'ü (3.6 g) yumurtadan sağlanmaktadır. Bu değerler hayvansal protein üretiminde sütün rolü ve önemini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Türkiye'de süt üretiminin en önemli kaynağı sığırlardır. Sığırların toplam süt üretimindeki payı TÜİK verilerinden yaklaşık % 92 olarak hesaplanmaktadır. Bu değer AB ve Dünya için sırasıyla % 98.0 ve % 83.5'tir.

Sığırlardan üretilen tek besin maddesi süt değildir. Sığırlar dünya et üretiminin yaklaşık % 22'sini, AB et üretiminin de % 19'unu üretir (FAO). Domuz eti de dahil edilerek hesaplanan kırmızı et üretimi söz konusu olduğunda, Dünya ve AB (27) et üretiminde sığırın payı sırasıyla % 34,8 ve % 25,4'dür. Türkiye toplam kırmızı et üretiminde sığır etinin payı %75'tir.

Bu değerler, Türkiye'de hem et, hem de süt üretimi bakımından sığır yetiştiriciliğinin ne kadar önemli olduğunu net biçimde göstermektedir.

Türkiye sığır sayısı ve sığırdan elde edilen üretim miktarları açısından dünya ülkeleri arasında ön sıralardadır. Örneğin yaklaşık 11 milyon baş sığır varlığı ile dünya ülkeleri arasında 25., AB ülkeleri arasında da üçüncü sıradadır. İnek sütü ve sığır eti üretimi bakımından dünya sıralamasındaki yeri sırasıyla 12. ve 26.'dır. AB ülkeleri arasında ise 5. ve 7. sırayı almaktadır. İnek başına süt verimi ve sığır başına karkas ağırlığı söz konusu olduğunda durum bir hayli farklılaşmakta ve Türkiye oldukça gerilere 60. ve 52. sıralara inmektedir. AB ülkeleri içerisinde ortalama süt verimi Türkiye'den daha düşük ülke yoktur. Ama karkas ağırlığı söz konusu olduğunda Türkiye'nin gerisinde kalan 3 ülke bulunmaktadır (Akman ve ark., 2010.,Tüzemen ve ark.2012).

2. Türkiye Sığır Varlığı ve Hayvansal Üretimi

TÜİK veri tabanından Türkiye'nin 2013 yılı sığır varlığı 14.4 milyon baş olarak yer almaktadır. Bunların % 41.31 'i kültür ırkları, % 16.29 'u yerli ırklar, % 42.40 'ı kültür ırkı melezlerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Toplam sığır varlığında 2010 ve 2013 yılları arasında düzenli bir yükselmenin meydana geldiği görülmektedir. Yine TÜİK verilerinden 2013 yılında toplam 5.6 milyon baş ineğin sağıldığı bunlardan üretilen sütün 16.6 milyon ton olduğu ve bu üretilen inek sütünün % 53.71 'i kültür ırklarından, % 7.07 'si yerli ırklardan, % 39.22 'si ise kültür ırkı melezlerinden elde edildiği görülmektedir (Çizelge 1 , 2 ve 3).

Çizelge 1. Türkiye Sığır Varlığı ve Çeşitli Genotiplerin Payı (%), (TUİK, 2014).

Yıllar	Toplam Sığır Sayısı (Baş)						Toplam
	Kültür Irkları		Kültür -Yerli Melezi		Yerli Irklar		
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	
2010	4.197.890	36.92	4.707.188	41.40	2.464.722	21.68	11.369.800
2011	4.836.547	39.04	5.120.621	41.35	2.429.169	19.61	12.386.337
2012	5.679.484	40.81	5.776.028	41.51	2.459.400	17.67	13.914.912
2013	5.954.333	41.31	6.112.437	42.40	2.348.487	16.29	14.415.257

Çizelge 1 ve 2 ‘den yıllar itibari ile sığır varlığı ve sağılan inek sayısındaki değişim incelendiğinde son 4 yılda düzenli olarak kültür ırklarının sayısının arttığı ve bu artışın % 4.39 aynı şekilde sağılan inek sayısında da % 3.98 ‘lik artış olduğu görülmektedir. Türkiye yerli ırklarında ise bu yıllarda benzer bir hızla azalmanın olduğu ve bu azalışın % 5.39 ve sağılan yerli inek sayısında % 5.74 ‘lük bir azalma olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 2. Türkiye ‘de Sağılan İnek Sayısı ve Çeşitli Genotiplerin Payı (%) (TUİK, 2014).

Yıllar	Sağılan İnek Sayısı (Baş)						Toplam
	Kültür Irkları		Kültür -Yerli Melezi		Yerli Irklar		
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	
2010	1.626.412	37.29	1.787.012	40.97	948.417	21.74	4.361.841
2011	1.868.274	39.24	1.962.713	41.22	930.155	19.54	4.761.142
2012	2.211.242	40.71	2.263.400	41.67	956.758	17.62	5.431.400
2013	2.314.278	41.27	2.395.897	42.73	897.097	16.00	5.607.272

Kültür ırkı sığır ve sağılan inek sayılarındaki artışın Türkiye’deki inek sütü üretimindeki artışı da beraberinde getirdiği çizelge 3’ten görülmektedir. Türkiye ‘de son dört yılda kültür ırkı sığırlardan üretilen süt miktarında % 2.91 ‘lük bir artış görülmektedir. Yerli ırklardaki süt üretimindeki azalmanın % 3.43 olduğu ancak bu azalmanın sağılan yerli inek sayısındaki azalmadan daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum son yıllarda yerli sığırlardaki verim yönünde olumlu bazı gelişmelere işaret edebilir (bakım ve besleme tekniklerinin iyileştirilmesi gibi).

Çizelge 3. Türkiye ‘de İnek Sütü Üretimi ve Çeşitli Genotiplerin Payı (%) (TUİK, 2014).

Yıllar	İnek Sütü Üretimi (Ton)						Toplam
	Kültür Irkları		Kültür -Yerli Melezi		Yerli Irklar		
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	
2010	6.309.065	50.8	4.861.835	39.15	1.247.644	10.05	12.418.574
2011	7.239.644	52.45	5.341.224	38.7	1.221.560	8.85	13.802.428
2012	8.554.402	53.54	6.166.762	38.59	1.256.673	7.87	15.977.837
2013	8.946.131	53.71	6.531.573	39.22	1.177.305	7.07	16.655.009

Çizelge 4 ‘den izleneceği üzere, son 4 yılda Türkiye’de doğan kültür ırkı buzağların oranı % 4.1 ‘lik bir artış gösterdiği ve buna karşılık yerli ırklarda yaklaşık aynı oranda (% 4.74) bir azalmanın olduğu görülmektedir. Melezlerde ise % 40 ‘lık oranın pek değişmediği anlaşılmaktadır.

Çizelge 4. Türkiye ‘de Doğan Buzağı Sayısı ve Çeşitli Genotiplerin Payı (%) (TUİK, 2014).

Yıllar	Doğan Buzağı Sayısı (Baş)						Toplam
	Kültür Irkları		Kültür -Yerli Melezi		Yerli Irklar		
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	
2010	1.114.786	39.86	1.124.718	40.21	557.462	19.93	2.796.966
2011	1.302.330	41.31	1.278.865	40.57	571.402	18.12	3.152.597
2012	1.470.175	43.3	1.371.612	40.37	554.881	16.33	3.396.668
2013	1.568.267	43.96	1.457.463	40.85	541.770	15.19	3.567.500

Çizelge 5. Türkiye 'de 2007-2009 Yılı İtibarı İle Kesilen Sığır Sayısı, Sığır Eti Üretim Miktarları ve Çeşitli Sığır Sınıflarının Ortalama Karkas Ağırlığı. (TÜİK, 2014).

Sığır Sınıfları	Yıllar								
	2007			2008			2009		
	Kesilen Sığır Sayısı (Baş)	Sığır Eti Üretimi (Ton)	Ort. Karkas Ağır. (Kg)	Kesilen Sığır Sayısı (Baş)	Sığır Eti Üretimi (Ton)	Ort. Karkas Ağır. (Kg)	Kesilen Sığır Sayısı (Baş)	Sığır Eti Üretimi (Ton)	Ort. Karkas Ağır. (Kg)
Tosun	1.066.871	250.236	234.5	928.533	213.881	230.3	847.015	197.336	232.9
Düve	246.749	43.479	176.2	141.847	25.499	179.7	146.015	26.059	178.4
Dana	314.543	63.141	200.7	290.450	55.406	190.7	176.659	34.444	194.9
Boğa	45.638	12.082	264.7	39.821	10.684	268.3	32.208	8.306	257.8
İnek	322.986	61.228	189.5	329.070	63.709	193.6	293.315	57.677	196.6
Öküz	7.204	1.794	249.0	6.386	1.437	225.0	6.861	1.460	212.7
Toplam	2.003.991	431.960	215.5	1.736.107	370.616	213.4	1.502.073	325.282	216.5

TÜİK veri tabanından Türkiye'de 2007-2009 yılları arasında kesilen sığır varlığı 2.0 milyon baştan 1.5 milyon başa indiği yani kesilen hayvan sayısında % 25 'lik bir azalma, sığır eti üretiminde de aynı oranda bir düşüş görülmektedir. TÜİK verilerinden 2007 yılında toplam 431 bin ton sığır eti üretilirken 2009 yılında bu değer 325 bin tona düşmüştür. TÜİK Türkiye'de kesilen hayvan sayısı ve üretilen et miktarı ile ilgili istatistikleri 2009 yılından sonra yayınlamamaktadır (Çizelge 5).

3. Kastamonu İli Sığır Varlığı ve Hayvansal Üretimi

TÜİK veri tabanından Kastamonu'nun 2013 yılı sığır varlığı 266 bin baş olarak görülmektedir. Bunların % 36.47 'si kültür ırkları, % 23.07 'si yerli ırklar, % 40.46 'sı kültür ırkı melezlerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Kastamonu ili toplam sığır varlığında 2010 ile 2013 yıllarında, Türkiye genelindeki duruma paralel bir şekilde sığır sayısında bir artışın olduğu gözlenmektedir. Yine TÜİK verilerinden 2013 yılında toplam 113.791 bin baş ineğin sağıldığı, (bunlardan sağılan kültür ırkı inek oranı % 37.28), üretilen toplam sütün 330 bin ton olduğu ve bu üretilen inek sütünün % 50.13 'i kültür ırklarından, % 9.76 'ü yerli ırklardan, % 40.11 'i ise kültür ırkı melezlerinden elde edildiği görülmektedir (Çizelge 6 , 7 ve 8).

Bu değerleri Türkiye geneli verileri ile karşılaştırdığımızda, kültür ırkı sığırların oranı Türkiye geneli % 41.27, sağılan inek sayısı % 37.28 ve üretilen süt miktarı ise % 50.80 gibi Kastamonu ili değerlerine benzer olduğu görülmektedir. Kastamonu ili sığır varlığı ve üretiminde yerli ırklar ve bunların melezlerinin daha ağırlıkta olmasının, verim ve üretim değerlerinin düşük olmasında önemli etkisi söz konusudur.

Çizelge 6. Kastamonu İli Sığır Varlığı ve Çeşitli Genotiplerin Payı (%) (TÜİK, 2014).

Yıllar	Toplam Sığır Sayısı (Baş)						Toplam
	Kültür Irkları		Kültür -Yerli Melezi		Yerli Irklar		
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	
2010	81.775	31.99	98.754	38.64	75.059	29.37	255.588
2011	90.657	34.62	105.188	40.18	65.979	25.2	261.824
2012	91.765	35.2	105.161	40.34	63.792	24.46	260.718
2013	97.178	36.47	107.845	40.46	61.478	23.07	266.501

Çizelge 7. Kastamonu'da Sağılan İnek Sayısı ve Çeşitli Genotiplerin Payı (%) (TUİK,2014).

Yıllar	Sağılan İnek Sayısı (Baş)						Toplam
	Kültür Irkları		Kültür -Yerli Melezi		Yerli Irklar		
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	
2010	33.090	31.7	41.046	39.33	30.240	28.97	104.376
2011	38.922	35.06	45.070	40.6	27.019	24.34	111.011
2012	38.720	34.98	46.186	41.72	25.797	23.3	110.703
2013	42.119	37.01	47.356	41.62	24.316	21.37	113.791

Çizelge 8. Kastamonu'da İnek Sütü Üretimi ve Çeşitli Genotiplerin Payı (%) (TUİK,2014).

Yıllar	İnek Sütü Üretimi (Ton)						Toplam
	Kültür Irkları		Kültür -Yerli Melezi		Yerli Irklar		
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	
2010	129.978,384	45.64	114.764,840	40.29	40.068,239	14.07	284.811.463
2011	152.885,145	48.58	126.015,776	40.04	35.799,672	11.38	314.700.593
2012	152.091,296	48.22	129.136,895	40.94	34.181,582	10.84	315.409.773
2013	165.444,846	50.13	132.407,096	40.11	32.218,223	9.76	330.070.165

Çizelge 9. Kastamonu'da Doğan Buzağı Sayısı ve Çeşitli Genotiplerin Payı (%) (TUİK,2014).

Yıllar	Doğan Buzağı Sayısı (Baş)						Toplam
	Kültür Irkları		Kültür -Yerli Melezi		Yerli Irklar		
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	
2010	18.901	31.24	24.066	39.77	17.545	28.99	60.512
2011	20.277	35.12	23.222	40.22	14.245	24.66	57.744
2012	21.527	35.98	24.249	40.54	14.046	23.48	59.822
2013	22.238	36.78	24.032	39.75	14.185	23.46	60.455

Çizelge 9 'den izleneceği üzere son 4 yılda Kastamonu'da doğan kültür ırkı buzağuların oranı % 5.54 'lük bir artış gösterdiği ve buna karşılık yerli ırklarda % 5.53'luk bir azalmanın olduğu görülmektedir. Türkiye'de 2013 yılı kültür ırkı ve yerli ırklarda doğan buzağı oranları sırasıyla % 43.96 ve % 15.19 iken, aynı yıl Kastamonu ilinde bu değer % 36.78 ve % 23.46 gibi değerler almıştır. Türkiye genelinde yerli buzağı doğum oranı ile Kastamonu ilinde yerli buzağı doğum oranı arasında % 8.27 'lik büyük bir fark olduğu görülmektedir.

Kastamonu ilindeki sığır varlığı ve üretim değerlerindeki değişimin ilçelere ve ırklara göre durumu yıllar itibari ile Çizelge. 11, 12, ve 13 de verilmiştir. Türkiye genelindeki tablonun Kastamonu'ya ve buradan da ilçelere yansıdığı görülmektedir. Ancak bir farkla 2009 yılı Türkiye'deki toplam sığır sayısına (10.7 milyon baş) karşılık aynı yıl toplam 1.5 milyon baş sığır kesilmiştir. Yani toplam sığır varlığının % 14 'ü kesilirken, 2009 yılında Kastamonu'da bu değer (toplam 266 bin baş sığırdan, 7.500 başı kesime sevk edilmektedir) Bu değer yaklaşık % 3' ü olduğu görülmektedir. Esasen Kastamonu'da yetiştirilen kasaplık hayvanların büyük merkezlere nakledilerek kesimlerin il dışında yapılması söz konusudur.

Çizelge 10. Kastamonu'da 2007-2009 Yılı İtibarı İle Kesilen Sığır Sayısı, Sığır Eti Üretim Miktarları ve Çeşitli Sığır Sınıflarının Ortalama Karkas Ağırlığı (TUİK, 2014).

Sığır Sınıfları	Yıllar								
	2007			2008			2009		
	Kesilen Sığır Sayısı (Baş)	Sığır Eti Üretimi (Ton)	Ort. Karkas Ağır. (Kg)	Kesilen Sığır Sayısı (Baş)	Sığır Eti Üretimi (Ton)	Ort. Karkas Ağır. (Kg)	Kesilen Sığır Sayısı (Baş)	Sığır Eti Üretimi (Ton)	Ort. Karkas Ağır. (Kg)
Tosun	5.175	1.171.892	226.452	4.047	850.386	210.127	3.873	824.875	212.980
Düve	95	10.670	112.315	121.0	14.762	122.0	145	33.350	230.0
Dana	0	0		1.351	338.588	250.620	1.400	364.000	260.0
Boğa	2	0.5	250.0	878	261.644	298.0	10	2.900	290.0
İnek	724	101.693	140.459	1.997	457.684	229.185	1.738	434.905	250.233
Öküz	0	0		4	0.612	153.0	0	0	
Toplam	5.899	1.284.255	-	8.398	1.923.064	-	7.166	1.660.030	-

Çizelge. 11. Kastamonu İlçelerine göre 2013 Yılı Yerli Sığır Varlığı, Süt Üretim Miktarları ve Doğan Buzağı Sayıları (TUİK-2015).

İlçeler	Doğan Buzağı Sayısı (Baş)	Toplam Sığır Sayısı (Baş)	Sağılan İnek sayısı (Baş)	Toplam İnek Sütü Üretimi (Ton)
Abana	20	65	26	34.185
Ağlı	225	430	73	96.858
Araç	690	2.504	963	1.276.240
Azdavay	345	1.569	675	894.508
Bozkurt	420	1.495	602	797.650
Cide	1.360	4.065	1.434	1.899.547
Çatalzeytin	350	1.402	559	740.675
Daday	715	2.832	1.075	1.424.375
Devrekani	2.160	11.052	3.371	4.466.840
Doğanyurt	240	1.252	258	341.850
Hanönü	100	460	198	262.085
İhsangazi	550	1.792	671	888.810
İnebolu	550	2.620	1.290	1.709.250
Küre	259	1.390	510	675.724
Merkez	1.770	5.753	2.578	3.416.221
Pınarbaşı	883	4.626	2.165	2.868.122
Seydiler	380	1.859	482	638.120
Şenpazar	152	1.127	516	683.700
Taşköprü	9.265	7.248	3.259	4.317.566
Tosya	2.090	7.937	3.612	4.785.900

Bu değerler bölgede üretilen sığırların büyük bir kısmının canlı olarak Türkiye'nin diğer bölgelerine sevk edildiği ve oralarda besiyeye alınıp kesildiği veya doğrudan kesime sevk için nakledildiği anlaşılmaktadır. Kastamonu'nun büyük pazarlara yakın olması sığır yetiştiriciliğini geliştirilmesi için önemli bir fırsattır. Nitekim önemli miktarda besilik veya kasaplık hayvan satışları istatistik verilerden anlaşılmaktadır. Ancak canlı hayvan satışı yerine karkas satışlarının yapılması ile Kastamonu ili üreticilerinin oluşan katma değerlerden çok yönlü bir (Kesimhane, karkas nakil, ürün işleme, deri işleme vs.) şekilde yararlanmasının yolunu açacaktır.

Cizelge. 12. Kastamonu İlçelerine göre 2013 Yılı Kültür Melezi Sığır Varlığı, Süt Üretim Miktarları ve Doğan Buzağı Sayıları (TUİK-2015).

İlçeler	Doğan Buzağı Sayısı (Baş)	Toplam Sığır Sayısı (Baş)	Sağılan İnek sayısı (Baş)	Toplam İnek Sütü Üretimi (Ton)
Abana	26	106	41	115.419
Ağlı	745	3009	1247	3.486.612
Araç	2.996	11.901	5.504	15.389.184
Azdavay	686	4.464	2.064	5.770.944
Bozkurt	160	419	43	120.228
Cide	653	1.928	736	2.058.303
Çatalzeytin	185	1.186	688	1.923.648
Daday	1.680	5.926	2.666	7.454.136
Devrekani	1.645	9.231	3.925	10.974.412
Doğanyurt	140	787	120	336.638
Hanönü	700	2.894	1.204	3.366.384
İhsangazi	656	95	4.875	13.631.451
İnebolu	740	1.485	387	1.082.052
Küre	853	2.733	891	2.491.124
Merkez	6.099	24.634	11.091	31.009.206
Pınarbaşı	202	995	301	841.596
Seydiler	960	3.285	907	2.536.811
Şenpazar	60	1.254	688	1.923.648
Taşköprü	1.986	10.073	4.473	12.506.117
Tosya	2.860	12.260	5.504	15.389.184

Cizelge. 13. Kastamonu İlçelerine göre 2013 Yılı Kültür Sığır Varlığı, Süt Üretim Miktarları ve Doğan Buzağı Sayıları (TUİK-2015).

İlçeler	Doğan Buzağı Sayısı (Baş)	Toplam Sığır Sayısı (Baş)	Sağılan İnek sayısı (Baş)	Toplam İnek Sütü Üretimi (Ton)
Abana	8	31	15	60.805
Ağlı	608	2.389	791	3.107.834
Araç	722	2.082	612	2.405.193
Azdavay	212	1.478	525	2.060.629
Bozkurt	23	67	22	84.452
Cide	79	207	58	226.331
Çatalzeytin	150	367	47	185.794
Daday	855	4.240	1.591	6.249.448
Devrekani	1.290	5.918	2.417	9.492.405
Doğanyurt	42	214	65	253.356
Hanönü	650	1.850	516	2.026.848
İhsangazi	279	1.335	688	2.702.464
İnebolu	34	75	20	77.696
Küre	143	466	165	648.591
Merkez	10.350	45.425	22.207	87.228.782
Pınarbaşı	125	565	161	631.701
Seydiler	1.055	4.155	1.118	4.391.504
Şenpazar	120	490	129	506.712
Taşköprü	4.413	22.329	9.761	38.341.208
Tosya	1.080	3.495	1.213	8.445.200

4. Kastamonu İlinde Sığır Yetiştiriciliğinin Sorunları ve Çözüm Önerileri

4.1. Sığır ırkları, verimleri ve damızlık temini ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Türkiye’de olduğu gibi Kastamonu ili içinde kültür ırkı yetiştiriciliği ve melezlemede kullanılan ırkların seçiminde, kültür ırklarının yaygınlığı ve genel özellikleri ile bu konularla ilgili olarak işbirliği yapılan ülkelerin hakim ırkları etkili olmuştur.

Ülkemizde çok sayıda ırk grupları ve bunların melezleri bulunmaktadır, bu ırkları şu şekilde gruplandırmak mümkündür (Çizelge 14)

Ülkemiz genelinde 2013 yılında kültür ırklarının ortalama süt verimi çizelge (2 ve 3)’den hesaplandığı da 3866 kg olduğu anlaşılmaktadır. Tabii ki ülkemizin batı bölgelerinde ve bir organizasyon (birlik, kooperatif, şirket, gibi) içerisinde olan işletmelerde süt verimlerinin çok daha yukarılarda olduğu bilinmektedir. Kastamonu ilinde ise 2013 yılı kültür ırklarında inek başına süt verimi ortalaması 3928 kg olduğu anlaşılmaktadır (Çizelge 7 ve 8).

Çizelge 14. Türkiye’de Bulunan Sığır Irkları ve Gruplandırmalar

DAK, GAK Yerli Kara, Boz Irk ve Zavot	Yerli Irklar ve karışık yerli melezler
Esmer, Siyah Alaca, Simmental , Jersey	Saf Kültür Irkları,
Baba hattı Esmer olan melezler	Esmer Melezi,
Baba hattı Siyah-Alaca olan melezler	Siyah-Alaca Melezi,
Baba hattı Simmental olan melezler	Simmental Melezi
Baba hattı Simmental, Brangus, Limusin, Chiana veya Belçika Mavisii; Ana hattı Jersey veya Siyah Alaca olan melezler	Etçi x Sütçü Melezleri,
Baba hattı Angus, Hereford, Şarole, ana hattı DAK olan melezler	Etçi x DAK Melezleri

Önemli bir hayvancılık bölgesi olmaya aday olan Kastamonu ilinde süt verimi değerlerinin Türkiye ortalaması civarında olduğu görülmektedir. Ancak aşağıda sıralanan sorunlar zinciri sonucunda yerli ırklarda olduğu gibi kültür ırklarında da verimlerin istenilen seviyelere gelmediği görülmektedir. Kastamonu’da 2013 yılı itibari ile yerli genotiplerin oranı % 23.07 ‘dir. Bunların önemli bir kısmı da karışık yerli melezlerdir. Esasen yerli saf ırkların hızla azaldığı ve bu durumun yerli gen kaynaklarımız içinde önemli bir tehlike oluşturduğu gerçeğini unutmamalıyız (Resim 1).



Resim 1. Karışık Yerli Sığır Sürüsü

Esasen ırk seçiminin ülke, bölge ve il bazında yapılmasının doğru olmayacağı açıktır. Irk seçiminin işletmelerin üretim karakterine, işletmelerin bakım, besleme ve teknik bilgi gibi birçok unsura bağlı olarak yapılmasının daha doğru olacağı bir gerçektir. Örneğin Batı Karadeniz

bölgesinde herhangi bir ırkın ifade edilmesi ve buna yönelik çalışmaların yapılması yerine ilçeler, köyler ve yetiştiriciler ayrı ayrı değerlendirilmeli, böylece bazı işletmelere yalnızca kültür ırkı tavsiye edilirken, bir başka işletmeye yerli ırk veya melezler tavsiye edilebilir.

Damızlık hayvan temininde bölge yetiştiricilerinin birçok sıkıntıları bulunmaktadır. Ülkemizin damızlık sığır ihtiyacı karşılanamamakta önemli ölçüde dışa bağımlılık sürmektedir. İthal edilen damızlıkların ise genotip x çevre interaksyonu nedeniyle yeterince verimli olmadıklarını bilinmektedir. Dolayısıyla hem ülkemizde hem de bölgelerimizde damızlık üretim merkezleri acilen kurulmalıdır. Bu damızlık üretim merkezlerinde genetik değeri yüksek ve bölgeye adapte olmuş boğalar ve sperma üretilerek, yetiştiricilere sunulmalıdır. Böylece sığırcılığımızın dışa bağımlılığı önemli oranda ortadan kalkacak ve arzu edilen gelişmeler hızla gerçekleşebilecektir.

Ayrıca damızlık üretim merkezleri ile beraber sperma üretim ve suni tohumlama istasyonları oluşturulmalıdır. Suni tohumlama çalışmalarının yaygın ve etkin hale getirilmesi bölge sığırcılığının gelişmesinde önemli bir unsur olarak değerlendirilmeye devam edilmelidir. Ayrıca besilik ve kasaplık dana üretimlerinin teşvik edilmesi son üç yılda dışarıya ödenen 3 milyar dolar dövizin ülkemizde kalması sağlanabilir. Ancak suni tohumlamadaki başarının % 50 civarında (ideal olanı % 70-80 'lerdir) olması besilik ve kasaplık dana üretiminde en önemli engel olarak görülmektedir. Suni tohumlama uygulamasını yapan teknik personelin ve uygulamadaki başarısızlıkları ve döl verimi parametrelerindeki değerler dikkatle irdelenerek gerekli tedbirlerin alınması zorunludur. Ayrıca suni tohumlamanın yılın bütün aylarına dengeli dağılması, özellikle süt üretiminin azaldığı ve değerlendirildiği sonbahar aylarında doğumların sağlanması yetiştiricilerin yararına olacaktır.

4.2. Kredi ve desteklerle ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Hayvancılığı gelişmiş birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de çok gelişmiş çeşitli hayvancılık kredileri ve destekleri değişik dönemlerde uygulamaya konulmaktadır. Ancak bu kredi ve desteklerle AB ile rekabet etmemiz mümkün olmadığı gibi küçük işletmelerin mevcut desteklerden yararlanamadığı anlaşılmaktadır. Küçük yetiştiricilerin bu desteklerden yararlanmasının yolu, gerçekten üretim yapan ve belli bir zaman diliminden önce bir organizasyona giren, kayıt altında olan yetiştiricilere organizasyonlar kanalı ile destek, teşvik ve krediler verilmelidir. Verilen destek ve kredilerin uygulamaları dikkatlice takip edilmeli, geri dönüşler ve aksaklıklar objektif bir biçimde tespit edilerek yeni düzenlemeler bu tecrübeler ışığında hızla ve yerinde geliştirilmelidir. Verilen desteklerin olumlu etkilerini görebilmek için uzun süreli (en az 5 yıllık) olması ve üretim döneminden önce açıklanması önem arz etmektedir. Gerek hayvan yetiştiriciliği ve gerekse genetik kaynakların korunması için verilen 2015 yılı destekleri çizelge 15, 16, 17 ve 18 'de verilmiştir.

Çizelge 15. Türkiye'de Sığır yetiştiriciliği destekleri (Anon., 2015).

Sıra No	Bakanlar Kurulu Kararı MADDE 4- (1) Hayvan Başı Ödeme	Birime Destek
1	Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri ile etçi ırkların melezleri anaç sığır	225 TL/baş
2	Etçi ırklar anaç sığır	350 TL/baş
3	Anaç manda	400 TL/baş
4	Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri anaç sığır soy kütüğü ilave	70 TL/baş
Sıra No	Bakanlar Kurulu Kararı MADDE 4- (2) Suni Tohumlama	
1	Suni tohumlamadan ve etçi ırklardan doğan buzağı	75 TL/baş
2	Döl kontrolü projesi kapsamındaki suni tohumlamadan doğan buzağı ilave	35 TL/baş
3	Yerli ırk veya melezi sığırların, etçi ırk boğa spermasıyla suni tohumlamasından doğan buzağı ilave	75 TL/baş
4	Malak Desteği	150 TL/baş

Çizelge 16. Türkiye’de Sığır yetiştiriciliği destekleri (Anon., 2015).

Sıra No	Bakanlar Kurulu Kararı MADDE 4- (13) Yem Bitkileri	
1	Yonca (sulu)	50 TL/dekar/yıl
2	Yonca (kuru)	30 TL/dekar/yıl
3	Korunga	40 TL/ dekar/yıl
4	Tek yıllıklar	35 TL/yıl
5	Silajlık tek yıllıklar	50 TL/yıl
6	Silajlık mısır (sulu)	75 TL/yıl
7	Silajlık mısır (kuru)	35 TL/yıl
8	Yapay çayır-mera	100 TL/yıl

Çizelge 17. Türkiye’de Sığır yetiştiriciliği destekleri (Anon., 2015).

Sıra No	Bakanlar Kurulu Kararı MADDE 4- (5) Koyun-Keçi Desteği	
1	Koyun-Keçi	22TL/baş
Sıra No	Bakanlar Kurulu Kararı MADDE 4- (6) Tiftik Üretim	
1	Tiftik	22TL\baş
Sıra No	Bakanlar Kurulu Kararı MADDE 4- (15) Hayvan Hastalık Tazminatları (Hayvan Başı Ödeme)	
1	Hastalıktan ari işletmedeki sığır	375 TL/baş
2	Onaylı Süt Çiftliği Desteği (ilave)	50 TL/baş
Sıra No	Bakanlar Kurulu Kararı MADDE 4- (14) Aşı Desteği (Büyükbaş) (Küçükbaş)	ŞAP ve Brucellosis 0,50 - 1,50 TL / baş
Sıra No	Bakanlar Kurulu Kararı MADDE 4- (3) Sürü Yöneticisi İstihdam Desteği	
1	300 baş anaç ve üzeri küçükbaş hayvan sayısına sahip işletmelerde 2015 yılında başlar	<i>Sürü yöneticisi istihdamı desteği 5000 TL/İşletme olarak 2016 yılı bütçesinden ödenir</i>

Çizelge 18. Türkiye’de Hayvan yetiştiriciliği destekleri (Anon., 2015).

Sıra No	Bakanlar Kurulu Kararı MADDE 4- (15) Hayvan Gen Kaynakları Destekleri *		
1	Büyükbaş Koruma		500 TL/baş
2	Küçükbaş Koruma		80 TL/baş
3	Arı Koruma		40 TL/kovan
4	Halk Elinde Manda Islahı		700 TL/ baş
5	Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Elit Sürü	Anaç	35 TL/baş
		Yavru	50 TL/baş
6	Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Taban Sürü	Anaç	35 TL/baş
		Yavru	20 TL/baş
7	Damızlığa ayrılan manda yavrusu desteği		100 TL/baş

* <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler>

4.3. Alet ekipman ve teknoloji ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Modern yetiştiricilikte, yem bitkisi üretiminden, hayvanların yemlenmesine, temizliğine ve sağımına kadar üretimin her aşamasında bir çok alet-ekipman ve teknolojik yatırıma ihtiyaç bulunmaktadır. Bunların bir kısmı ortak yatırımlarla gerçekleştirilebilir. Diğer bir kısmı ise kredi ve desteklerle karşılanabilir. Örneğin, ortak yatırım olarak bir köye (veya birbirine yakın birden fazla köye) modern bir sağım ünitesi kurularak köyün bütün hayvanları bu tesiste sağılır, böylece temiz ve kaliteli sütün elde edilmesi yanında bu tesiste hayvanların düzenli kayıtlarının tutulması sağlanabilir. Ayrıca bir veya birden fazla köyün ortaklaşa modern bir besi tesisi, yem fabrikası kurarak kaliteli ve ucuz karma yem üretimi gerçekleştirilebilir. Bu tip faaliyetlerin bir organizasyon içinde yürütülmesi daha kolay olacaktır.

4.4. Kayıt tutma ve değerlendirme ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Türkiye’de hayvansal istatistiklerde çelişkiler ciddi bir kayıt dışılık vardır. Ülkemiz gerek süt ve et üretimi gerekse kesilen hayvan sayıları ulusal ve uluslar arası kuruluşların yayınlarda farklılık arz etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2005 yılı et üretimini kombina, mezbaha ve kurban bayramı kesimlerini dikkate alarak 409 bin ton olarak gösterirken, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) 640 bin ton olarak açıklamaktadır. Yine aynı şekilde TÜİK aynı yıla ait kesilen hayvan sayısını 6,5 milyon baş açıklarken, FAO 21,7 milyon baş olarak açıklamaktadır. Örneğin TÜİK ‘in aynı ilin farklı ilçelerinde aynı rakamları tekrarlar verdiği görülmektedir. Bu durum Kastamonu’ya ait ilçelere ait verilerin incelenmesinde de görülecektir. Bu durum kayıt tutmada önemli eksikliklerin olduğunu göstermektedir.

Gerek Kastamonu ve gerekse Türkiye’de sığır yetiştiriciliği hayvancılığı gelişmiş ülkeler ile yarıştırmak istiyorsak hayvanlarımızı mutlaka soy kütüğü ve verim kaydı altına almamız gerekir. Bunun yolu verilen ve verilecek, teşvik, destek ve kredilerin ön şartı olarak, yetiştirilen sığırların Damızlık Sığır Yetiştirici Birliklerine en az iki yıllık kayıtlı olması zorunluluğu getirilmelidir.

Sığır yetiştiriciliği ile ilgili olarak; soy kütüğü, yemleme, et ve süt verimleri, aşım, doğum ve sağlık kayıtlarının düzenli ve güvenilir bir şekilde tutulması verimlerdeki gelişmelerin vazgeçilmez şartıdır. Bunun için organizasyonlar içinde kayıt tutma ve bilgi işlem birimleri oluşturulmalı ve üreticilerin hayvanlarına ait bilgiler teknik elemanlar tarafından toplanarak kayıt altına alınmalıdır.

4.5. Organizasyonla ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Toplumsal hayata uyum sağlamada bir kısım sorunlar tek başına kişileri ilgilendirirken, bazı problemlerin çözümünde kişilerin tek başına çabaları yeterli olamamaktadır. Dolayısıyla güç birliği yapılması ve ortak hareket edilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde yaygın olarak bulunan küçük aile işletmeleri hayvansal ve bitkisel üretim, iş gücü ve toprak verimliliğini artıracak sermayeyi oluşturamamaktadırlar. Küçük üreticiler güvence yetersizliği ve yüksek risk nedeniyle kredilendirilmemektedir.

Ülkemizdeki üreticilerin birlikte hareket etmeleri pazar şartlarının düzenlenmesini hatta ürünlerini işleyecek endüstrilerini kurmalarını ve üretici gelirlerinin artırılması için üreticilerin bir kısım organizasyonlara katılmalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkemiz de bunun için kurulan ve öne çıkan iki önemli organizasyon bulunmaktadır. Bunlar, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri ve Kooperatiflerdir.

4631 Sayılı Hayvan Islahı Kanunu çerçevesinde kurulan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri, Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri Hakkında Yönetmelik çerçevesinde kurulmuş yetiştirici örgütleridir. Bu amacı gerçekleştirmek için il bazında soy kütüğü sistemi yürütülmekte, sığırlarda pedigraye esas teşkil edecek ebeveyn ve verim kayıtlarları takip edilmektedir.

Türkiye’de soy kütüğüne katkı sağlayacak nitelikte kayıt tutma çalışmaları İtalya ve Almanya hükümetleri ile ortak yürütülen projelerle başlamıştır. İtalya hükümetinin desteklediği Türk Anafı-Süt Sığırcılığını Geliştirme Projesi (ANAFI) 1989-1994 yılları arasında 9 ilde (Aydın, Balıkesir, Burdur, Isparta, İzmir, Denizli, Manisa, Muğla ve Uşak) yürütülmüştür. 1995 yılında başlayan ve Almanya Hükümeti ile ortak yürütülen Sığır Yetiştiriciliği Enformasyon Sistemi Projesi

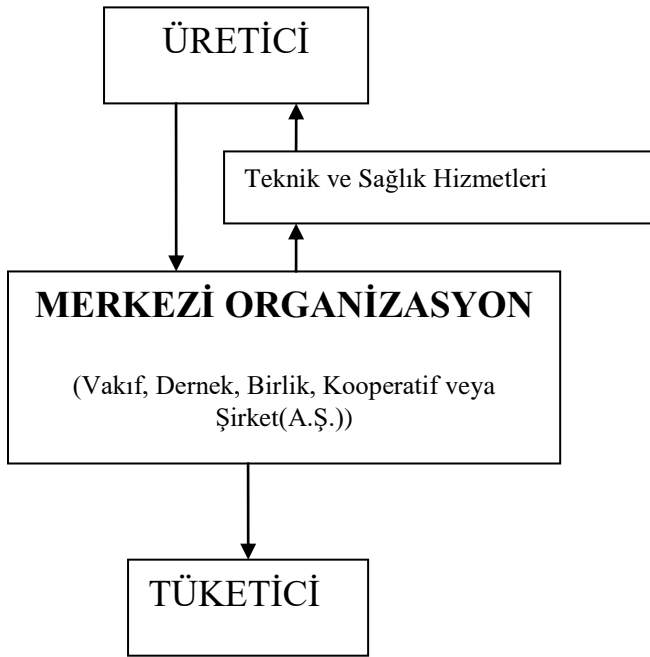
(GTZ) ise 7 ilde (Bursa, Edirne, Kırklareli, Konya, Sakarya, Samsun ve Tekirdağ) yürütülmüş ve 2000 yılında sona ermiştir.

Her iki projenin de amacı Türkiye’de bir kayıt sistemi oluşturmak ve bu kayıt sistemini yürütecek birliklerin kurulmasını sağlamaktır. Nitekim bu projeler ile yetiştiriciler örgütlenmeye yönlendirilmiş, 1995 yılından itibaren Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri kurulmaya başlanmıştır.

Kurulan 16 il birliği 1998 yılında bir araya gelerek üst örgütleri olan Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği’ni kurmuştur. Merkez Birliği’ne üye il birliği sayısı 76’ya ulaşmıştır.

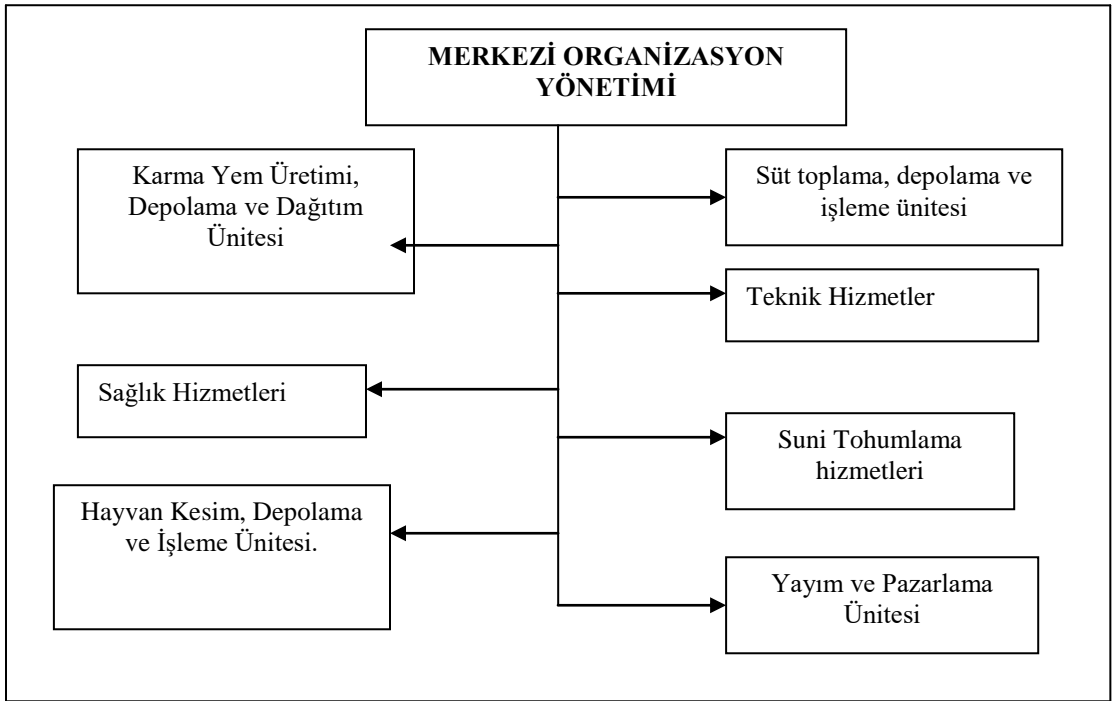
Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde tarımsal faaliyetlerinin büyük bir bölümü (% 85-95 kadarı) kooperatifler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bilhassa hayvansal üretim dalında, üretim ve değerlendirme faaliyetlerinde tarımsal amaçlı kooperatiflerin fonksiyonları en üst seviyededir.

Şekil 1 ve 2 ‘de Et ve Süt üretiminin bölgede geliştirilmesine yönelik oluşturulması gereken organizasyonlar gösterilmiştir. Bu organizasyonlarda mutlaka ilgili üretici yer almalı ve devletin bu organizasyonları geliştirmeye yönelik teşvik, kredi ve destekler sağlaması, hatta bütün teşvik ve desteklerin ön şartını bu organizasyona en az bir yıllık üye olan yetiştiricilere verilmesi gerçekleştirilmelidir.



Şekil 2. Hayvansal Üretimin Geliştirilmesinde Üretici ve Tüketicinin Yararına Olacak Organizasyon Modeli

Bu organizasyonlar üye üreticilerine teknik ve sağlık hizmetleri vermeli, kaliteli fabrika yemi temin edebilmeli, ürünlerini işletmeden en uygun şekilde almalı ve sahip olduğu veya anlaşma yaptığı tesislerde (yem fabrikası, et kombinası ve süt fabrikası gibi) işleyip ambalajlayarak bayi veya marketlere satış için dağıtmalıdır. Böylece yetiştirici yalnızca üretimin bir aşaması ile ilgilenecek, tüketiciye kadar olan diğer aşamaları ise, üyesi veya ortağı olduğu organizasyon onlar adına yapacaktır. Ürünlerin üretimden sonraki devrelerde tüketiciye pazarlanmasına kadar bütün aşamalarda kazancın çiftçi ortaklar ile paylaşılması için anonim şirket oluşturulmalı ve hissedarı çiftçiler olmalıdır.



Şekil 3. Et ve Süt Üretimine Geliştirilmesine Yönelik Sığır Yetiştiriciliğinde Merkezi Organizasyonun Örgütlenmesi (Vakıf, Birlik, Dernek, Kooperatif veya Şirket (A.Ş.))

4.6. Yem ve yemleme ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Türkiye’de kaba yem üretim kaynakları 5 grupta toplanabilir.

- 1- Çayır Mera,
- 2- Yem Bitkileri,
- 3- Silaj,
- 4- Bahçe içi otlaklar
- 5- Sap, saman, anız artıkları

Ülkemizin yıllık 50 milyon ton kaba yem ihtiyacı dikkate alındığında, kaliteli kaba yem açığı 4.3 milyon gözükmekte ise de, sap saman anız artıkları kaliteli kaba yem olarak değerlendirilmediğinden, kaliteli kaba yem açığımızın 14.3 milyon ton olduğu görülmektedir. Yukarıda ifade edilen açığın kapatılması; Çayır mera alanlarının ıslah edilerek otlatma kapasitelerinin artırılması, yem bitkileri ekilişlerinin artırılarak ekili tarla tarımı içerisindeki oranının % 25 'lere çıkarılması, yıl boyunca ihtiyaç duyulan yeşil ve sulu kaba yem ihtiyacının giderilmesi için yeşil yem zincirinin kurulması yani, silaj yapımının yaygınlaştırılması ile mümkün görülmektedir. Özellikle Kastamonu’daki sığır yetiştiricilerinin yemler ve yemleme konusunda bilgilendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kesif yem fiyatlarının yüksekliği, gerekli denetim yetersizlikleri ve kaliteli yem üretiminin sağlanamaması da yemlerle ilgili sorunların bir başka yönüdür. Ayrıca yetiştiricinin hayvanın anatomisi, fizyolojisi ve morfolojisi gibi birçok konuda bilgi noksanlıkları sonucu, sığırlar için hangi dönemlerde nasıl bir yemleme rejiminin uygulanması gerektiği konusunda hatalar yapılmaktadır. Bu nedenle etkili bir organizasyon içerisinde yer alarak düzenli teknik hizmetlerin bu organizasyon kanalı ile gerçekleştirilmesi yem ve yemleme sorunlarının çözümü için gereklidir.

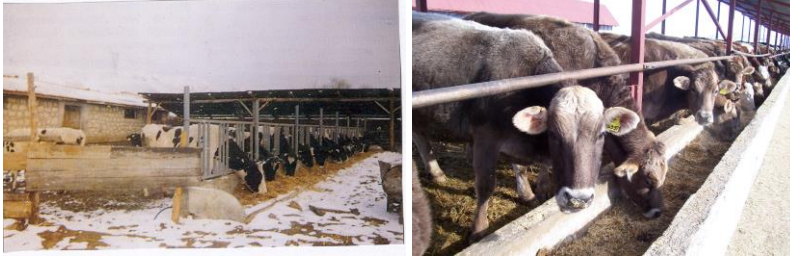
Sığırın biyolojik özellikleri rasyonda kaliteli kaba yemlerin yer almasını gerektirmektedir. Bu gerekliliği karşılamak isteyen işletmeler imkanları ölçüsünde kaba yem üretmeye ve satın almaya yönelmektedirler. Kaba yem üretimini artırmak amacıyla verilen teşvikler bu amacı gerçekleştirmeye önemli katkı sağlamıştır.

Sığır yetiştiriciliğinde karma yem kullanımı ve karma yemin toplam maliyetteki payı, verim seviyesi arttıkça ve kaba yem kalitesi bozuldukça önem kazanmaktadır.

4.7. Barınak ve barındırma ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Ülkemizde ve özellikle Kastamonu yöresinde sığır yetiştiriciliği genellikle kapalı ahırlarda yapılmaktadır. Bu ahırların çoğu karanlık rutubetli ve sağlıksız bir durumdadır. Özellikle bölgedeki ahırlar temiz hava ve bol ışık alabilecek şekilde yapılmamıştır. Ahırda biriken idrar ve dışkıdan çıkan çeşitli gazlar hayvanlarda kronik zehirlenmeler yaparak yemden yararlanmalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla beraber hayvanlarda canlı ağırlık artışı düşmekte ve üretimin kârlılığı çok azalmakta hatta kârlılık ortadan kalkmaktadır.

Aslında ahır olarak hayvanları yağmur, rüzgâr, kardan koruyan ve aşırı sıcak havalarda güneşten koruyacak şekilde planlanan barınaklar yeterlidir. Kapalı ahırların maliyet ve işçilik giderlerinin yüksekliği, kapalı ahır ortamının kolayca hayvanların sağlıklarını olumsuz etkileyecek hale gelmesi sonucu, buna alternatif açık ahırlar geliştirilmiştir. Açık veya yarı açık ahırlarda üretimin kapalı ahırlara nazaran birçok avantajları bulunmaktadır (Resim. 2, 3 ve 4).



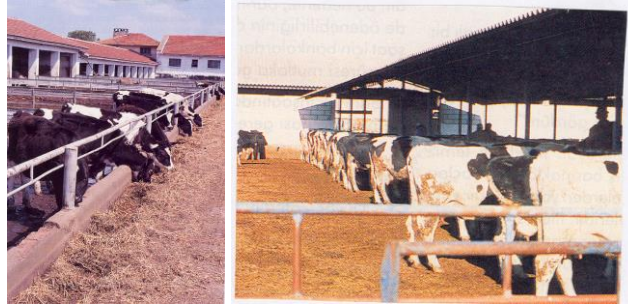
Resim 2. Yarı Açık Ahırlarda Besi ve Süt Sığırcılığı



Resim.3. Serbest Kapalı Ahır Sığır Besisi

Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde, sığırların kapalı ahırlarda bağlı olarak üretime alınması uygulaması terk edilmiştir. Artık modern sığır yetiştiriciliğinde kapalı, açık ve yarı açık ahırlarda gruplar halinde serbest olarak üretim yapılmaktadır. Ancak ne yazık ki, Ülkemizde ne yazık ki

uygulanen projeler açık ve yarı açık ahırları ve serbest yetiştirme sistemini teşvik etme yönünde değildir.



Resim 4. Sundurma Tipi Ahırlardan Görünümler.

4.8. Yetiştirici eğitim ve öğretimi ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Yurdumuzda kırsal kesimde üretimle meşgul olan esas üretici grup, henüz gerekli tarım eğitimini almamış ancak okur-yazar olan bir kitledir. Üreticilerin büyük bir kısmı, hayvanların yaşaması ve ayrıca üretimde bulunabilmesi için, ayrı ayrı miktarlarda besin maddelerine muhtaç olduklarını bilmedikleri gibi, rasyon düzenlemede belirli bir ölçü ve esasları da yoktur. Hayvanların bakım ve beslenmesinde ebeveynlerinden kazandıkları bilgi ve görüş esas olarak hakimdir. Yemlemenin bilgili olarak yapılması, bakım ve idare tarzının gerektiği gibi uygulanması sonunda, hayvan mevcudumuzun üretim kapasitesi bugünkü düzeyin çok üzerine çıkacaktır.

Uygun teknolojinin kullanılması ve sığır yetiştiriciliğinin geliştirilmesi için üreticilerin eğitim ve öğretiminde Avrupa Birliği fonlarından ve Ülkemiz kaynaklarından daha çok ve etkili bir şekilde yararlanılmalıdır. Bu kapsamda hazırlanan projeler kanalı ile sığır yetiştiriciliğindeki her türlü yenilikler ve gelişmeler üreticilerimize, eğitim, geziler ve demonstrasyonlar şeklinde anlatılmalıdır.

4.9. Teknik ve sağlık hizmetleri ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Sığır yetiştiricilerimizin belki de en fazla ihtiyaç duydukları hizmetlerin teknik ve sağlık hizmetleri olduğu söylenebilir. Gelişen teknoloji, ulaşım ve iletişim imkanları bu hizmetlerin daha hızlı ve kolaylıkla verilmesinin yolunu açmıştır. Ancak sığır yetiştiricisinin bu imkanlardan tek başına yararlanmasının zorlukları bellidir. O halde sığır yetiştiricilerine bu hizmetlerin bir organizasyon içerisinde, yani yetiştiricinin bir organizasyona üye olması yoluyla karşılanması hem etkinlik hem de maliyet açısından daha uygun olacaktır.

Sığır yetiştiriciliğinde hem karlılığı, hem de ürün kalitesini ve toplum sağlığını etkileyen unsurların en önemlilerinden birisi hastalıklardır. Ne yazık ki hastalıkların ne kadar önemli olabildiği Bovine spongiform encephalopathy (BSE) (deli dana hastalığı) ile gündeme gelmiştir. BSE elbette önemli bir hastalıktır. Fakat bu hastalığın Brucella, Tüberküloz, Kuduz vb hastalıkları gündemden düşürecek şekilde öne çıkarılmasında başkalarınca yaratılan gündemi Türkiye gündemi olarak değerlendirmeyi olağan ve geçerli sayan anlayışın büyük payı vardır. Türkiye'de bu anlayış değiştirilmeli, insan sağlığıyla ilgili hastalıklar başta olmak üzere, salgın hastalıkların kontrolü ile yetinen uygulamalar yerine, eradikasyonu hedefleyen sağlık politikaları benimsenmelidir.

Esasen Ülkemizde hayvan sağlığı bakımından yapılması gerekli veteriner hizmetleri yetersizdir. Üreticilerin sığır yetiştiriciliğinde sağlığı koruyucu önlemlerin alınması konusunda teknik bilgi ve becerileri artırılabilirse, bugün ortaya çıkan veteriner hizmetleri ihtiyacı, şüphesiz ki azalacaktır. Böylece, gerekli bakım ve besleme yanında, hijyenik kurallara uyulması ile birçok hayvan sağlığı sorununun ortaya çıkması önlenecektir.

Ülkemizin hayvan hastalıkları ile ilgili sıkıntıları her dönemde olmuş ve bu durumun kolayca ortadan kalması beklenmemelidir. Ancak sığır yetiştiricilerinin üretimle ilgili olarak üyesi olduğu bir organizasyondan veteriner sağlık hizmetlerini düzenli olarak alması ile sorunlar en aza inebilecektir.

4.10. Ürün işleme, tanıtım, pazarlama ve tüketim ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Bugünün dünyasında elde edilen et ve sütün birçok ürüne işlenmesi ve uygun ambalajla tüketiciye ulaştırılması ve iyi bir pazarlama stratejisinin oluşturulması birçok yatırımı beraberinde getirmektedir. Üreticinin ürettiği ürünlerin işlenmesinden pazarlanmasına kadar bütün aşamalarında, profesyonel ekiplere ve teknolojik yatırımlara ihtiyaç vardır. Bunun için, yetiştiricinin ortağı olduğu organizasyonların etkin biçimde desteklenmesi ve aktif rol oynamaları sağlanması gereklidir.

Uygun bir organizasyon araçları ortadan kaldırarak hem üreticinin gelirlerinin artmasını sağlayacak, hem de tüketiciye daha kaliteli ve daha ucuz hayvansal ürünler sunacaktır. Yetiştiricilerin kuracağı bu organizasyonlar kanalı ile ve devlet desteği sonucu bütün öğrencilere (ilkokullardan üniversitelere kadar) süt ve süt ürünleri yanında bir kısım et ürünleri dağıtılması sağlanmalıdır. Böylece yetişen genç nesillerin sağlıklı büyüme ve gelişmeleri sağlanacak ayrıca tüketimin canlanması ile üretiminde hızla artması söz konusu olacaktır. Sonuçta, sadece ülkemizde kendine yeten bir üretim değil, dünyada açlıkla boğuşan ülkelere de yardım eden ve ihracat yapan bir üretim hedeflenmelidir.

Üretimin en önemli motoru tüketimdir. Ülkemizde ne yazık ki gerek et ve et ürünleri ve gerekse süt ve süt ürünlerinin tüketimi gelişmiş ülkelere nazaran çok düşük seviyelerdedir. Hayatın her döneminde ihtiyaç duyulan hayvansal ürünleri 7 den 70 'e bütün insanlarımızın yeterince tüketebilmesinin yolları aranmalıdır. Bunun için öncelikle yetişen genç nesillerimizin hayvansal ürünleri (et ve süt ürünleri) tüketebilmesinin en kolay yolu ilköğretim, lise ve üniversite gençliğine bu ürünlerin ücretsiz dağıtılmasıdır.

Et ve süt ürünleri bütün eğitim kurumlarında bir hafta süt ve süt ürünleri olarak dağıtılmalı, ertesi hafta et ve et ürünlerinin verilmesi şeklinde gerçekleştirilmelidir. Hayvansal ürünlerin vücudumuza yararları (fiziki ve zihinsel gelişimin en temel unsurlarının hayvansal gıdalar ile olduğu) ilkokuldan itibaren bütün gençliğe öğretilmelidir.

Son 10 yıllık süre zarfında et tüketimimiz yarı yarıya düşmüştür. Buna karşılık yıllık kişi başı kanatlı ürünleri tüketiminin 1994 yılında 2,7 kg iken 2005 yılında %214 artışla 8,5 kilograma yükseldiği görülmektedir.

Kırmızı et ve et ürünlerine ulaşmada sıkıntı yaşayan halkımızın, tavuk eti ürünleri yanında ciddi oranda makarna ve pirince yöneldiği görülmektedir. Yüksek gelir grubu içerisinde yer alan ülkeler daha önce de belirtildiği gibi sadece kırmızı ette yıllık olarak ülkemizin 4-6 katı daha fazla et tüketmektedirler.

Ne yazık ki gıda kontrolünün yeterince etkili yapılamaması ve medyanın sansasyonel yaklaşımı, tüketicilerin süttten ve kırmızı etten kaçmasına neden olmaktadır. Neticede tüketimden kaçış, üretim yapan bütün kesimleri zarara sokmaktadır.

Çizelge 19. Seçilmiş Bazı Ülkelerle Türkiye’de Kişi Başına Et Tüketiminin Karşılaştırılması (kg/yıl/kişi)

Ülkeler	Sığır - Dana Eti	Toplam Et	Diğer Ülkelerin Türkiye’ye Oranı
Arjantin	65,9	99,5	5,3
Avustralya	37,0	93,9	5,0
Brezilya	37,3	87,1	4,7
Kanada	32,6	91,9	4,9
Avrupa Birliği	17,5	76,0	4,1
Y. Zelanda	38,1	86,5	4,7
ABD	42,3	116,7	6,3
*Türkiye	10,1	18,6	1,0

Ülkemizde bazı yayın organları tarafından süt ve kırmızı et tehlikeli bir gıda gibi gösterilmekte, kansere ve kolesterol yüksekliğine yol açması gibi gerekçelerle, halk için hayati önemde olan hayvansal ürünlerden kaçışına neden olunmaktadır. Batı ülkeleri kaynaklarından bilinçsizce yapılan bu alıntılar yayınlanırken bizim diğer ülkelere kıyasla neden çok az süt ve et tükettiğimizin belirtilmemesi ise düşünülmesi ve üzerinde durulması gereken bir husustur.

Ayrıca, günümüzde, hayvan ve hayvansal ürünlerin etkili bir rekabet ortamında olması, yetiştiricilerin tek başına ürünlerini tanıtmaları çok zor görülmektedir. Bu çalışmaların uzmanlık ve maddi güç istediği bilinmektedir, yetiştiricilerin birlikte hareket edebileceği oluşumlara ihtiyaç bulunmaktadır.

4.11. Fiyat İstikrarı ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Türkiye sığır yetiştiriciliğinde işletme sahiplerinin şikayeti büyük ölçüde süt fiyatları ile ilgilidir. Çizelge 22'de görüleceği üzere yıllar itibarı ile süt/yem paritesi (Süt fiyatının yem fiyatına oranı) düşmekte ve üreticinin alım gücü azalmaktadır. Süt üretiminde sürdürülebilirliğin sağlanması için süt/yem paritesinin 1.5 ile 2 arasında olması gerekmektedir. Söz konusu parite AB ve ABD'de yaklaşık 2.00 civarındadır. AB ülkelerinde süt/yem paritesi yasal yöntemlerle korunmakta ve paritenin 2'nin altına düşmesi durumunda, süt üreticisini korumak amacıyla kamu kaynakları harekete geçirilerek müdahale alımları yapılmaktadır.

Çizelge 22. Türkiye'de Yıllara Göre Süt / Yem Paritesi (TL/kg)

Yıllar	Süt /Yem Paritesi
1990	1.33
1995	1.15
2000	2.29
2005	2.03
2006	2.21
2007	1.17
2008	1.00
2009	0.84

Yalnız fiyatlar ile ilgili yakınmalar sadece fiyat düşüklüğünden ibaret değildir. Yakınmalarda yıl içindeki fiyat değişimleri iller arasında ya da aynı il içinde görülen farklılıklar ile girdi fiyatlarındaki düzensiz değişimlerin de payı vardır. Kısaca süt piyasasında hem süt hem de girdi fiyatlarında bir istikrar söz konusu değildir ve üretimin güvenle sürdürülmesini engelleyen istikrarsızlığın ortadan kaldırılması zaman alacak gibi görünmektedir. Çünkü;

- Süt arzının sürekliliği henüz sağlanamamıştır.
- Süt sanayinin kapasitesi arzulan ölçüde yükseltilememiştir.
- Tüketicinin alım gücü düşüktür.
- Üretici örgütleri yeterince güçlü değildir.
- Kamu, meseleye daha fazla önem vermelidir.

Süt piyasasında istikrarsızlık sadece üretici açısından sorun teşkil etmez. Sanayici ve tüketici başta olmak üzere sektörle ilgili diğer birimler de istikrarsızlıktan zarar görür. Üretimi planlanabilen ve temel besin maddesi niteliği olan bir ürün için fiyat istikrarsızlığı bir an önce sorun olmaktan çıkarılmalıdır.

4.12. Ürün kalitesi ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Sığırdan elde edilen iki temel üründen biri süttür. Çok değişik koşullarda oldukça farklı ürünlere işlenebilen sütün temel özelliklerinden ikisi muhafazasının özel koşullar gerektirmesi ve uzun süreli olmamasıdır. Bu nitelikleri ve üretiminin durdurulamaması sütün, soğutma imkanı olan işletmelerde bile, kısa sürede pazara sunulmasını zorunlu kılar. Bu da üreticinin pazarlık gücünü önemli ölçüde düşürür. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için üreticilerin şu ya da bu şekilde

sütün doğrudan pazarlanması, ürüne işlenmesi aşamalarında da yer almaları gerekir ve bu sağlanmalıdır.

Sütün özel koşullarda muhafaza edilme gerekliliği ve çabuk bozulma özelliği sadece üretici için değil süt sanayi için de büyük bir sorundur. Her şeyden önce hammaddenin nitelik kaybı nihai ürünü doğrudan etkilemektedir. Böyle bir sorunla karşılaşmak istemeyen sanayici de ürünün muhafazası sürecine eskiye göre daha fazla yatırım yapmaya ve bu süreci denetlemeye çaba harcamaktadır. Süt kalitesi ile ilgili sorun sadece soğutmanın eksikliği değildir. Başta meme hastalıkları olmak üzere hayvan sağlığı ve sağım hijyenine bağlı sorunlar da süt kalitesini düşüren unsurlardır. Sağım hijyeninden kaynaklanan sorunların büyük bir bölümü sağım makinesinin yaygınlaştırılması ile önemli ölçüde çözülebilir.

Üreticilerin kaliteli ürün üretebilmesi ancak teknolojik yatırım ve bilgi ile olabilir. Elde edilen ürünün kalitesi yanında tüketiciye en uygun ambalaj ve en uygun fiyat ile pazarlanması da bir başka uzmanlık alanı olup üreticilerin tek tek bu sorunu aşmaları pek mümkün görülmemektedir. Elde edilecek kaliteli ürünün en uygun şekilde tüketiciye ulaşabilmesinde de iyi bir organizasyona ihtiyaç vardır.

4.13. Üniversite, Araştırma Enstitüsü ve Tarım Gıda ve Hayvancılık İl Müdürlükleri arasında işbirliği ve iletişim eksikliği ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri

Hayvan yetiştiricilerinin karşılaştığı özel problemler Gıda Tarım ve Hayvancılık il müdürlüğünün ilgili elemanları tarafından yerinde tespiti, üniversitenin ilgili birimleri ve araştırma enstitülerine iletilmesi gereklidir. Böylece hayvan yetiştiricilerinin tespit edilen sorunlarının çözümü için, üniversite ve araştırma enstitülerinde projeler geliştirilir ve gerekli çalışmalar yapılır. Böylece üretilen çözümler ve elde edilen sonuçlar, tarım il müdürlüğünün elemanları aracılığı ile hayvan yetiştiricilerine geri dönmelidir.

Ayrıca çiftçilerin hayvan yetiştirme ile ilgili sorunları da üniversite ve araştırma kuruluşlarına taşınmamıştır. Bu noktada kurumlar arası iletişim ve işbirliği çok fazla önem kazanmaktadır.

5. Sonuç

Sonuç olarak, sığır yetiştiriciliği üretimin her aşamasında bilgi ve destek ihtiyacı olan önemli bir sektör haline gelmiştir. Yetiştiricilerin tek başına yalnızca üretimin bir aşamasını yapabileceği bilinmeli, diğer aşamalarında mutlaka çok yönlü işbirliği ve destekler olmalıdır. Örneğin sığırların dengeli ve sağlıklı beslenmesi için ihtiyaç duyulan bilgi yanında, uygun yemlerin üretimi (silaj, yem bitkisi gibi) veya dışarıdan kaliteli yemin temin ve tedariki (süt inek yemi, buzağı büyütme yemi gibi) ile suni tohumlama, kayıt tutma, sağım, sağlık ve teknik hizmetler yetiştiricilerin tek başına başarabileceği işler değildir. Ayrıca üretilen etin ve sütün direk pazarlanması veya işlenerek ambalajlanıp tanıtımı ve tüketiciye sunulması kolay işler değildir. Ayrıca bütün bu faaliyetler için uygun ve gerekli alet-ekipmanların temini ve kullanımı genellikle uzmanlık gerektirir.

İşte bütün bu nedenlerle sığır yetiştiricisi, et ve süt sektöründe tek başına bırakılmamalıdır. Bir çok Avrupa ülkesinde sığır yetiştiricilerinin hemen tamamı (% 90-95 'i) birlik, dernek veya kooperatif gibi organizasyonların içerisinde bulunmaktadırlar. Ülkemizde ve özellikle en önemli geçim kaynağı hayvancılık olan Kastamonu ve yöresinde sığır yetiştiricilerinin yalnızca % 2.28 'i soy kütüğüne kayıtlı olup, hayvancılık işletmelerinin birlik veya kooperatif gibi bir organizasyona girmeleri daha güçlü bir şekilde sağlanmalıdır. Bunun için üretimin her aşamasında devletin vereceği bütün teşvik ve desteklerin ön şartı bir hayvancılık organizasyonuna en az bir yıllık üyeliğinin olmasıdır. Böylece verilen teşvik ve desteklerin hedef kitleye ulaşması ve üreticilerin hayvanlarının her türlü kayıtlarının tutulması sağlanabilecektir.

Son söz, sığır yetiştiriciliğinde ülkemizin ve dolayısıyla bölgemizin hedefi kendi kendine yeten değil, et ve süt ürünlerini kendi öğrencilerine ve yoksul ülkelere dağıtan ve dünyaya satan bir üretim hedeflemek olmalıdır, bunun için planlar, projeler geliştirebilmenin ve uygulamanın öntü açılmalıdır. Ülkemizde ve bölgemizde, damızlık ve besilik hayvan üretim merkezlerinin kurulması ve buradan gerek sperma ve gerekse damızlık erkek üretiminin gerçekleştirilmesi hedeflere ulaşmada başlangıç noktası olabilir.

6. Kaynaklar

- Akbulut, Ö., Yanar, M., Tüzemen, N., Bayram, B. 2004. Türkiye’de Et Üretimini Artırılmasında Kültür Irkı Sığırlardan Yararlanma İmkanları. “IV. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi“, SDÜ Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü, 01-04 Eylül, İsparta.
- Akman. N., E. Tuncel., N. Tüzemen., S. Kumlu., M. Özder., Z. Ulutaş. 2010. Türkiye Sığırcılık İşletmelerinin Yapısı ve Geleceğin Sığırcılık İşletmeleri . Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi. 11-15 Ocak 2010. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara.
- Akman. N., Tuncel.E., Yener. M., Özkütük. S., Tüzemen. N., Yanar. M., Koç. A., Şahin. O., Kaya.Y.Ç., 2005. Türkiye’de Sığır Yetiştiriciliği. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak, Ankara.
- Çukur, F., Demirbaş, N., Yıldız, Ö., 2009. Avrupa Birliği Perspektifinden Türkiye’de Süt Sığırcılığı Sektöründeki Gelişmeler. Hr.Ü.Z.F.Dergisi,2009,13(4): 31-39
- <http://www.dsymb.org.tr/filesandimages/file/excel/projeksiyon.xls>
- <http://www.fao.org/economic/ess/food-security-statistics/en/>
- <http://www.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul>
- http://www.tzob.org.tr/tzob_web/rapor.htm
- http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4593&tipi=3&sube=0
- Özhan, M., Tüzemen, N., Yanar, M., 2011. Büyükbaş Hayvan Yetiştirme. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notu, Yayın No: 134, Erzurum.
- Özyürek. S., 2012. Erzurum Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine Üye İşletmelerin Genel Yapısı. Seminer notları, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü, Erzurum.
- Tüzemen, N., 2006. Hayvancılık Organizasyonları. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notu, Erzurum (Basılmamış).
- Tüzemen, N., Yanar, M., Akbulut, Ö., Aydın, R., 1998. Türkiye Sığır Islahı Stratejisi. "Doğu Anadolu Tarım Kongresi", 14-18 Eylül, 1998, Erzurum.
- Tüzemen, N., Yanar, M., Aydın, R., 2012. Erzurum İli Büyükbaş Hayvancılığının (Sığır Yetiştiriciliğinin) Durumu, Sorunları Ve Çözüm Önerileri. Erzurum Tarım Raporu-2012. Ziraat Mühendisleri Odası.,TMMOB., s:70-93.